

פרשת ויקרא: האם אפשר להצטרף למניין שרואים מרחוק

בס"ד

פתיחה

בעקבות התפשטות נגיף הקורונה, והנחיות משרד הבריאות האוסרות להתקהל, נוצרו שאלות רבות ביחס לדיני מניין שבדרך כלל לא נתקלים בהם ביום יום: האם אנשים מצטרפים למניין כאשר הם רואים את השני אך נמצאים בחדרים שונים, האם מותר לענות קדיש כאשר שומעים קדיש ממרחק ועוד, ובכך נעסוק השבוע.

האם חובה להתפלל במניין

עוד לפני שנראה את מחלוקת הפוסקים בשאלות הנ"ל, יש לדון בשאלה בסיסית יותר, האם בכלל יש חובה להתפלל במניין:
א. **שולחן ערוך הרב** (צ, יז) סבר שיש חובה להתפלל במניין במקום האפשר, וכך פסק גם **הרב משה פיינשטיין** (אג"מ ב, כז). ראייה לדבריו הביא הרב פיינשטיין מדברי הגמרא בפסחים (מו ע"א) הכותבת על פי פירוש רש"י, שלמניין יש חובה ללכת עד ארבעה מיל. אם תפילה במניין היא הידור בלבד, מדוע יש צורך להתאמץ כדי לקיימה?! אלא וודאי שמדובר בחובה מעיקר הדין, ובלשונו: "הנה להתפלל בעשרה הוא חיוב מצוה על האדם ולא רק הידור ומעלה בעלמא דהא לפירוש רש"י פסחים דף מ"ו מחוייב לילך עד ד' מילין כשהוא לפניו בהולך בדרך אף שטוב לפניו יותר ללון כאן, וגם מחוייב לחזור לאחוריו עד מיל ונפסק כן בש"ע סימן צ' סעיף ט"ז, ומזה מובן שעד מיל מחוייב לילך אף כשהוא בביתו ומפורש כן בערוך השולחן."

כיצד יתמצו את לשון השולחן ערוך הכותב, שיש להשתדל להתפלל עם הציבור בבית הכנסת, ומשמע שאין חובה גמורה בתפילה במניין? **המנחת יצחק** (י, ר) שצעד בעקבותיהם תירץ, שכוונת השולחן ערוך להדגיש שיש להשתדל להתפלל במניין בבית כנסת ולא במניין בבית, ואין הכוונה שיש רק להשתדל להתפלל במניין - שכן זוהי חובה מעיקר הדין ולא המלצה טובה בלבד.

ב. בניגוד לדעת שולחן ערוך הרב והאגרות משה, מלשון **הרא"ש** (כלל ד, יא) עולה שאין חובה גמורה להתפלל במניין ורק טוב להתפלל עם הציבור. כך כתב גם **החוות יאיר** (סי' קטו), שבעקבות כך נקט שאסור לעשות עירובי תחומין בשביל להתפלל במניין, מכיוון שההיתר לעשות עירובי תחומין קיים רק לצורך מצווה משמעותית, ותפילה במניין אינה מצווה כל כך.

מחלוקת רב ורבי יהושע בן לוי

האם אפשר להצטרף למניין בראייה? המשנה בפסחים (פה ע"ב) כותבת, שאם חלק מקרבן הפסח יוצא מחוץ לחומה יש לקצוץ אותו, כיוון שאסור שייצא מחוץ לחומות. הגמרא ממשיכה ומביאה את דברי רב הכותב, שדין זה נאמר גם בתפילה, והנמצא מחוץ לחומות (או לחדר) לא נחשב חלק מהמניין. רבי יהושע חולק וסובר, שאין דבר המפריד בין ישראל לאביהם בשמיים, ובלשון הגמרא: אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ובמוקדשין קוצץ בקופץ, שאין בו משום שבירת העצם. אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפילה. ופליגא (= וחולק על) דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים."

אם כן, הגמרא כותבת שלדעת רב הוא הדין לתפילה, ואדם הנמצא בחוץ לא מצטרף. נחלקו הראשונים מה כוונתו של רב, ועל מה בא רבי יהושע לחלוק. יש לציין, שהדין מתייחס רק למקרה בו אחד מהנוכחים נמצא בחדר אחר, אך כאשר כולם נמצאים במתחם גדול כמו מגרש חניה, אין מחלוקת בראשונים שהנוכחים מצטרפים למניין, שהרי אין שום מחיצה שמפרידה:

מחלוקת הראשונים

א. שיטה ראשונה לבאר את המחלוקת, היא שיטתם של **התוספות** (שם, ד"ה וכן) ו**הריטב"א** (עירובין צב ד"ה והקשו). הם טענו שלמעשה גם רב וגם רבי יהושע בן לוי מסכימים, שאי אפשר להשלים מניין כאשר לא נמצאים בתוך אותו חלל החדר, ומחלוקתם נוגעת רק בשאלה האם אפשר לענות קדיש וקדושה כאשר לא נמצאים באותו החדר, שלדעת רב אי אפשר, ולדעת רבי יהושע בן לוי אפשר.

ראייה לפירושם הביאו מהגמרא בעירובין (צב ע"ב) הדנה בשאלה, האם אנשים הנמצאים בחצר א' יכולים להשלים מניין לנמצאים בחצר ב'. למסקנה הגמרא מחלקת וכותבת שהדבר תלוי איפה נמצא רוב המניין, אם רוב המניין נמצא בחצר הגדולה, אז החצר הקטנה בטלה לה ואפשר להתפלל במניין, אך אם הרוב נמצא בקטנה, מיעוט האנשים שבחצר הגדולה אינם בטלים לה.

כעת, אם המחלוקת נוגעת בשאלה האם מחיצה מפסיקה ומונעת מלהצטרף למניין, עולה שרבי יהושע חולק על הגמרא בעירובין, שהרי בעירובין יוצא שדווקא חצר קטנה בטילה לגדולה, אבל סתם מחיצה מפסיקה! אלא וודאי שצריך לפרש שכולם מסכימים שמחיצה מונעת מצירוף למניין, והמחלוקת עוסקת בשאלה רק אם אפשר לענות קדיש, קדושה וכדומה כאשר מפסיקה מחיצה.

כיצד לשיטתם יתמודד רב שטוען שהנוכחים בחוץ אינם יכולים לענות לקדושה, עם דברי הגמרא במגילה הכותבת ללא חולק, שאדם הנמצא מחוץ לבית כנסת ושומע את המגילה, אם כוונתו לצאת ידי חובה הוא אכן יוצא, למרות שכותלי בית הכנסת חוצצים? הם תירצו, שדין זה דווקא במגילה שלא צריך מניין בקריאתה, אבל בקדושה שצריך - יש להיות בבית הכנסת, ובלשון הריטב"א:

"ותירצו בתוספות, דמחלוקת דרב ורבי יהושע בן לוי לאו לענין צרוף איירי (= מדובר), אלא לענין לענות קדושה או ברכו, דקיימא לן במסכת מגילה (כג ע"ב) דאין דבר שבקדושה בפחות מעשרה וקסבר רב שאינו רשאי לענות כשהוא מן האגף ולחוץ מאחר דלא הוי בכלל הציבור שבפנים, ורבי יהושע בן לוי סבר דרשאי לענות וישנו בכלל הציבור."

ב. **רש"י** (ד"ה וכן) ו**הרמב"ן** (ד"ה אמר) חלקו וסברו, שאין מחלוקת בין האמוראים על כך שאפשר לענות לקדיש וקדושה גם מחוץ לחדר, ובניגוד לדברי הריטב"א. לשיטתם מחלוקת האמוראים עוסקת בשאלה, האם אפשר אפילו להשלים למניין כאשר נמצאים מחוץ לחדר, שלדעת רב מותר אי אפשר להצטרף, ואילו לדעת רבי יהושע בן לוי אפשר אפילו להצטרף.

לשיטתם הגמרא בסוגיה בפסחים משלימה את הסוגיה בעירובין. פסקה שחצר קטנה בטילה לגדולה, כאשר יש פתח ביניהם, אך מה יהיה הדין במקרה בו יש דלת העומדת להיסגר בין החצרות? זה המקרה בו נחלקו האמוראים. רב סובר,

שמכיוון שהיא עומדת להסגר - דינה כסגורה, והנוכחים בחצר לא מצטרפים. רבי יהושע בן לוי חולק וטוען, שמכוון שהנוכחים בחצר הקטנה רואים את הנמצאים בגדולה, אפילו אם הדלת עומדת להסגר - אין מחיצה מפרידה בין ישראל לאביהם שבשמיים.

להלכה

א. להלכה פסקו **התוספות** (שם) כדעת רבי יהושע בן לוי (מכיוון שכך משמע מהגמרא בסוטה (לח ע"ב)), וכפי שראינו לשיטתם משמעות הדבר היא שאפשר לענות קדיש וקדושה גם כאשר לא נמצאים בבית כנסת (ובלבד שיש בבית הכנסת מניין), אך אי אפשר להצטרף למניין כאשר לא נמצאים בבית הכנסת. כדבריהם נקטו להלכה גם **הרשב"א** (ג, רפז) ו**הר"ן** (ראש השנה ז ע"א ד"ה והקשו).

ב. **המהר"י אבובב** (מובא בבית יוסף) הביא שיש חולקים ופוסקים כדעת רב המחמיר, ואפילו לענות קדושה וקדיש אי אפשר כאשר לא נמצאים בבית הכנסת, אך מכל מקום כיוון שרוב הפוסקים סוברים שניתן לענות, ועוד כפי שראינו לדעת הרמב"ן אין מחלוקת כלל בעניין (והמחלוקת רק בשאלה אם אפשר להצטרף למניין), לכן למעשה מותר לענות, וכן פסק **השולחן ערוך** (נה, כ).

הצטרפות בראייה

אם כן לכאורה לפי מה שראינו עד כה יוצא, שאנשים הנמצאים במרפסות שונות אינם יכולים להצטרף למניין, שהרי נפסק להלכה כדעת רבי יהושע בן לוי על פי ביאור התוספות, שרק לענות קדיש וקדושה אפשר כאשר נמצאים מבחוץ לבית כנסת ובתוכו יש כבר מניין, אבל להשלים מניין אי אפשר. אף על פי כן חלק מהפוסקים התיירו, בעקבות סתירה בשולחן ערוך:

מצד אחד כפי שראינו לעיל, השולחן ערוך פסק שצריכים העשרה להיות באותו המקום, ואם יש אדם הנמצא מחוץ לחדר הוא יכול לענות קדיש וקדושה, אבל לא להצטרף למניין. **מצד שני** סעיף אחר כך פסק השולחן ערוך בעקבות הרשב"א, שאם אותו אדם מראה את פניו לשאר הנוכחים, אפילו אם הוא ברשות אחרת יש באפשרותו להצטרף למניין וכמו בהלכות זימון!

א. **הפרי חדש** (שם) כתב ליישב, שכאשר השולחן ערוך פסק שהנמצא מחוץ לבית כנסת אינו מצטרף למניין, כוונתו דווקא למקרה בו האדם אינו רואה את שאר המתפללים, אבל כאשר הוא רואה אפילו את חלקם - יש באפשרותו להצטרף למניין גם מרשות אחרת. כדבריו נקט גם **הביאור הלכה** (ד"ה ולחץ), שסייג וכתב שלכתחילה טוב שכל הנוכחים יהיו באותו מקום ממש, ובלשוננו:

"ואם רואים אלו את אלו יוכלו להצטרף אפילו עומדים לגמרי לחוץ, דומיא דמה שהקיל המחבר לקמן בסעיף י"ד. ולכתחילה יותר טוב להחמיר בזה שיכנסו לפניו, דקולא זו דמהני (= שמועיל) רואין אלו את אלו לענין צירוף כמו לענין ברכת המזון לקמן בסימן קצ"ה נובע מתשובת הרשב"א בסימן צ"ו, והוא לא כתב שם זה רק בדרך אפשר."

ב. **הגר"א** (שם) חלק על הפוסקים הנ"ל, וטען שאי אפשר להשוות בין דיני זימון בהם אפשר להצטרף בראייה להלכות מניין. אחת הסיבות לכך היא, שלפי תירוצו של הפרי חדש צריך לומר, שכאשר הגמרא בפסחים שראינו לעיל כותבת שמחיצה אינה מאפשרת להצטרף למניין, כוונתה רק במקרה בו המתפלל אינו עומד מול הפתח, ויש דוחק להעמיד את כל הסוגיה במקרה מעין זה.

כיצד יישבו את הסתירה בפסקי השולחן ערוך? נאמרו מספר אפשרויות. **המהריק"ש** (מובא במחזיק ברכה) כתב, שכאשר השולחן ערוך פסק שמצטרפים בראייה בלבד, כוונתו למקרה בו מכניסים גם את הראש לתוך הבית כנסת, שאז המתפלל נחשב באותו רשות, אבל כאשר המתפללים נמצאים ברשויות שונות לגמרי וכמו במרפסות - לא מצטרפים למניין.

הרב יצחק יוסף (ילקוט יוסף צ, ל) יישב אחרת וכתב, שכאשר השולחן ערוך פסק שמצטרפים בראייה, כוונתו למקרה בו אדם מתפלל בעזרת נשים, שמכיוון שבמידה רבה היא נחשבת חלק מבית כנסת, זה נחשב כאילו אותו האדם מתפלל עמם ולכן הוא מצטרף למניין (אך טוב בכל זאת לרדת בגלל דעת המהריק"ש). לעומת זאת כאשר נמצאים במרפסות שונות - לכולי עלמא אין מצטרפים למניין.

צמצום ההיתר לעניית קדיש

למעשה יוצא, שנחלקו האחרונים האם אפשר להשלים מניין דרך מרפסות. מכל מקום לכולי עלמא אפשר לענות לקדיש גם כאשר לא רואים את המניין (וקל וחומר שרואים), אך בתנאי שאין טינוף מפסיק וכפי שסייגו האחרונים:

א. **השולחן ערוך** (שם, כ) כתב שיש הסוברים, שאם יש הפסק של דבר מטונף בין אומר הקדיש לשומעים, אסור לענות על קדיש וקדושה. למרות שהשולחן ערוך כתב את דבריו ביש אומרים (ובדרך כלל לא פוסקים כדעת היש אומרים), הבין **כף החיים** (שם) שבכל זאת הוא פוסק כך, והסיבה שכתב את דבריו ביש אומרים היא, שכך דרכו להתנסח שרק פוסק אחד דן בדיון זה, ובלשוננו:

"ויש מי שכתב שלא יהא מפסיק. ודע שהגם שהשולחן ערוך העתיק בשם יש מי שאומר, מכל מקום הלכה פסוקה ומוסכמת היא, אלא שכן דרך הרב שדין חדש שלא מצאו בפירוש כי אם בפוסק אחד כותבו בלשון יש מי שאומר, וכן משמע מדברי הפוסקים הנ"ל שקבעו זה להלכה."

משום כך לשיטתו, אם באחד החצרות יש מניין, ולכן שומעים את הקדיש והקדושה למרחוק - מותר לענות קדיש וקדושה ובלבד שאין פח (שריחו נודף) וכדומה באמצע, שאז הטינופת מעכבת מלענות.

ב. **הרב עובדיה** (יחזקאל דעת ב, no) הקל בעקבות הגר"א וכתב, שהאיסור לענות קדושה כאשר יש דבר טינופת מפסיק, נוהג רק כאשר רואים את הטינופת, אבל כאשר אדם נמצא בתוך הבית ולא רואה את הטינופת - מותר לענות גם אם בפועל היא נמצאת בין לבין (ומשום כך נקט שמותר לענות על קדיש ששומעים ברדיו למרות שהשידור ממרחק רב ומסתמא יש טינופת בין האומר לעונה).

ג. **החיי אדם והמשנה ברורה** (שם, סב) הקלו עוד יותר וסברו, שמכיוון שהשולחן ערוך הביא את דבריו ב"יש אומרים", וגם **מהרמ"א** (עט, א) משמע שלא פוסק כך, לכן למעשה קדיש שלא מזכירים את שם ה', וקדושה ששם השם נמצא בתוך פסוק מישעיהו - מותר לענות אפילו אם רואים בפועל את הטינוף. רק ב"ברכו" שאומרים שם ה' והוא לא חלק מפסוק, יש להימנע ולא לענות.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו!...